

Εισαγωγικά: Το έργο περιλαμβάνει τρία Σχεδιάσματα με θέμα τα συμβάντα της δεύτερης πολιορκίας του Μεσολογγίου (Μάρτιος 1825-Απρίλιος 1826) και ιδίως των τελευταίων 15 ημερών πριν από την τελική Έξοδο. Το οξύμωρο του τίτλου επιχειρεί να αποδώσει την αντίθεση που παρατηρείται όσον αφορά τους Μεσολογγίτες: ως άνθρωποι, ως ύλη είναι πολιορκημένοι από τους Τούρκους αλλά ως προς την ψυχική τους δύναμη, το μεγαλείο του πνεύματος και της γενναιότητάς τους ήταν και θα είναι για πάντα ελεύθεροι.

Γλώσσα-ύφος-στίχος: Γλώσσα δημοτική με ιδιοματισμούς. Λυρική, καλοδουλεμένη, με ρυθμό και ζωντάνια. Επιλέγονται οι κατάλληλες λέξεις, πλούσιες σε νοήματα. Με τη χρήση γλαφυρών εικόνων αποδίδεται πλήρως το μέγεθος της πείνας στον κάμπο, η εξάντληση των πολιορκημένων και ο πειρασμός της φύσης.

Ο στίχος είναι ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος και η ομοιοκαταληξία ζευγαρωτή. Το ύφος είναι απλό, ζωντανό, σύντομο, παραστατικό και ελεγειακό, αποδίδοντας μέσω των εικόνων και των λέξεων τη σωματική και ψυχολογική κατάσταση των Μεσολογγιτών.

Απόσπασμα Ι: Νεκρική σιγή και ερημιά επικρατούν στον κάμπο του Μεσολογγίου, ο οποίος βρίσκεται ανάμεσα σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα. Η πείνα έχει εξαθλιώσει τους πολιορκημένους και ο Σολωμός την περιγράφει χρησιμοποιώντας ζωντανές εικόνες στις οποίες συμμετέχει και η φύση και το ανθρωπινό στοιχείο. Η υποβλητική "νεκρική σιγή" δηλώνει αυτή την εξαθλίωση των αγωνιστών: η μάνα ζηλεύει το πουλάκι που ελεύθερο στη φύση κελαηδά και διακόπτει την απόλυτη ησυχία που θυμίζει θάνατο, όχι όμως για να δημιουργήσει μια χαρούμενη ατμόσφαιρα αλλά για να τη φορτίσει δραματικά μέσα από την αντίθεση... από τη μια η ελευθερία, η ξεγνοιασιά του πτηνού, η ανεύρεση τροφής για τα μικρά του και από την άλλη η πολιορκημένη μάνα που βρίσκεται σε απόγνωση καθώς δεν έχει να θρέψει τα παιδιά της που αργοπεθαίνουν από την πείνα. Μια αντίθεση ανάμεσα στη φύση και στα ζώα που εξακολουθούν να ζουν σε φυσιολογικούς ρυθμούς και στους μελλοθάνατους Μεσολογγίτες που βρίσκονται σε δεινή θέση.

Με αυτή την αντίθεση επιτείνεται η τραγικότητα της θέσης των πολιορκημένων, των οποίων η απόγνωση έχει ζωγραφιστεί στα κατάμαυρα μάτια τους. Σε αυτά τα μάτια ορκίζεται η απελπισμένη μάνα ότι θα συνεχίσει να αντιστέκεται σθεναρά και δε θα υποκύψει στον εχθρό και στις δυσκολίες, εκπληρώνοντας το ηθικό της χρέος που είναι σημαντικότερο ακόμα και από τη μητρική αγάπη. Το πνεύμα της είναι ελεύθερο και το φρόνημά της είναι υψηλό έστω κι αν οι συνθήκες είναι φρικτές. Και αυτό είναι το ουσιώδες για το Σολωμό: το σώμα είναι φθαρτό και μπορεί να καταβληθεί από τις κακουχίες και τα βάσανα. Το πνεύμα και η ψυχή όμως είναι αναλλοίωτα και ανυπότακτα. Τόσο δυνατά που οι πολιορκημένοι Μεσολογγίτες θεωρήθηκαν και εξακολουθούν να θεωρούνται ιερά σύμβολα όλης της Ελλάδας, κάνοντας αυτή τη μάνα και όλες τις υπόλοιπες Μεσολογγίτισσες να θεωρούνται ισάξιες με τους γενναίους άντρες πολεμιστές.

Επιλέγεται η μάνα για να εκφράσει την πείνα και τη σωματική/βιολογική εξάντληση των πολεμιστών επειδή θεωρείται από τον ποιητή ότι είναι το καταλληλότερο πρόσωπο... είναι μοναδικό το αίσθημα οδύνης μιας μητέρας που δεν έχει να θρέψει το παιδί της και το βλέπει να υποφέρει και να βασανίζεται καθημερινά χωρίς να μπορεί να το βοηθήσει. Μέσα από το αίσθημα αυτό εκφράζεται και η συνολική τραγική κατάσταση όλων των πολιορκημένων. (στίχοι 1-3)

Στους στίχους 4-6 προβάλλεται η εικόνα του σκληροτράχηλου Σουλιώτη πολεμιστή που κλαίει παράμερα επειδή νιώθει τις σωματικές του δυνάμεις να τον εγκαταλείπουν εξαιτίας της πείνας και της εξάντλησης. Η αγωνιστικότητά του είναι πληγωμένη γιατί ενώ έχει το ψυχικό σθένος να πολεμήσει, ενώ ξέρει ότι είναι πολύ καλύτερος από τον εχθρό και ότι αγωνίζεται για τα ύψιστα ιδανικά, το σώμα του δυστυχώς τον προδίδει και δεν μπορεί να τον στηρίξει. Η υπερηφάνειά του πληγώνεται ακόμα περισσότερο καθώς σκέφτεται ότι ο εχθρός δε θα αργήσει να την εκμεταλλευτεί. Η μεγάλη πίκρα του δηλώνεται με τα ηχηρά επίθετα "έρμο, σκοτεινό" που δείχνουν ότι το τουφέκι του έχει αχρηστευτεί από την έλλειψη πολεμοφοδίων και που δηλώνουν τη συνολικότερη τραγική ψυχολογική του κατάσταση. Το κλάμα και το παράπονό του δίνονται τόσο άμεσα και παραστατικά

που δημιουργείται μια αμεσότητα με τον αναγνώστη,ο οποίος ταυτίζεται με τους πολιορκημένους και συναισθάνεται την οδύνη,την αγανάκτηση και το πληγωμένο τους φιλότιμο και παράλληλα νιώθει υπερηφάνεια,συγκίνηση και δέος για το άκαμπρο φρόνημά τους που ξεπερνά τα ανθρώπινα μέτρα.

Απόσπασμα II:Συγγενεύει με το έκτο απόσπασμα του Γ' Σχεδιάσματος το οποίο έχει τίτλο "Ο πειρασμός".Εδώ ο ποιητής ασχολείται με ένα άλλο θέμα:την ομορφιά της φύσης και της άνοιξης.Επιδιώκει να δείξει ότι αυτές λειτουργούν ενάντια στο ηθικό των

Μεσολογγιτών,προκαλώντας ανυπόφορο πόνο γι'αυτά που χάνουν ενώ στους εχθρούς ανυπομονησία για τα όμορφα μέρη που θα κατακτήσουν.Η ανοιξιάτικη φύση δηλαδή λειτουργεί ως πειρασμός ο οποίος μπορεί να επιφέρει τον κίνδυνο κάμψης του φρονήματος και της γενναιότητας των αγωνιστών.Έτσι αργότερα οι πολιορκημένοι θα εξυψωθούν ακόμα πιο πολύ στη συνείδησή μας καθώς θα έχουν κατορθώσει να νικήσουν και αυτόν τον πειρασμό.Έχουμε λοιπόν μια σειρά από λυρικές και ζωντανές εικόνες ξεκινώντας με την προσωποποίηση του Απρίλη και του Έρωτα που βρίσκονται σε κατάσταση χαράς και γλεντιού. Τον Απρίλη η φύση ντύνεται με όλες τις ομορφιές και ο Έρωτας είναι από τις πιο ευτυχισμένες στιγμές στη ζωή του ανθρώπου.Μεγάλος λοιπόν ο πειρασμός για τους πολιορκημένους,ικανός να λυγίσει την ανδρεία τους για τις ομορφιές που χάνουν και δεν μπορούν να απολαύσουν(στίχος 1).Η τραγική τους κατάσταση δίνεται και από την εικόνα της μεγάλης ανοιξιάτικης ανθοφορίας της φύσης που βρίσκεται σε σύγκριση (όσα-τόσα) και αντίθεση (άνθια,καρποί-άρματα) με το πλήθος των εχθρών που βρίσκονται γύρω από το Μεσολόγγι.Η χαρά,η ζωή και η ομορφιά έρχονται σε αντίθεση με το θάνατο και τη φρίκη του πολέμου επιτείνοντας την τραγικότητα της σκηνής.(στίχος 2).

Ο Σολωμός εξυμνεί τη φύση με λεπτομερείς λυρικές περιγραφές,με ζωντανές και γλυκές εικόνες.Τα στοιχεία της φύσης(θάλασσα,γη,ουρανός)και τα ζώα(τα πρόβατα που βόσκουν ανέμελα και καθρεφτίζονται στη θάλασσα μαζί με τα χρώματα του ουρανού)αποτελούν αυτούς τους πειρασμούς που απειλούν τη θέληση των πολιορκημένων να πολεμήσουν...ακόμα και η φύση πολιορκεί την ψυχή τους και εμφανίζεται ως σύμμαχος του εχθρού σε αυτές τις δύσκολες στιγμές(στίχοι 3-5).

Η γαλάζια πεταλούδα που έφτασε βιαστικά,έπαιξε με το είδωλό της που καθρεφτιζόταν στα ήρεμα νερά της λίμνης και συνέχισε με έναν ευχάριστο και ευωδιαστό ύπνο μέσα στον άγριο κρίνο(στίχοι 6-8),αλλά και με την εικόνα που παρουσιάζει ακόμα και αμελητέες υπάρξεις όπως το σκουληκάκι να βρίσκεται κι εκείνο σε μια γλυκιά και ευτυχισμένη στιγμή (στίχος 9).

Είναι υπέροχη λοιπόν η φύση,ένα όνειρο.Ακόμα και τα πιο ασήμαντα/ταπεινά όντα ζουν ευτυχισμένες και γαλήνιες στιγμές.Ξεφεύγει από τα όρια του πραγματικού και γίνεται μαγική-ονειρική αφού μέχρι και τα άσχημα ή αδύνατα πράγματα,όπως η μαύρη πέτρα ή το ξερό χόρτο,γίνονται όμορφα και δυνατά (στίχοι 10,11).

Όλα χαίρονται και ζωντανεύουν μέσα στους κόλπους της.Κλείνει μέσα της τη δύναμη της ζωής και της δημιουργίας.Προσωποποιείται και γίνεται η ίδια ένας πειρασμός που από μέσα της ξεχειλίζει η ομορφιά,καλώντας τους πολιορκημένους να χαρούν τη ζωή.Η συνολική αυτή ανθηρότητα επιτείνει την εσωτερική πάλη στις ανθρώπινη ψυχή η οποία εμφανίζεται διχασμένη ανάμεσα στη λαχτάρα για ζωή και στη συναίσθηση του χρέους που επιβάλλει αυταπάρνηση και ηρωικό θάνατο.Έτσι ο πειρασμός όχι μόνο καταβάλλει την ψυχική τους δύναμη και ενισχύει την οδύνη του θανάτου αλλά ενεργεί και ανασταλτικά μπροστά στο ηθικό χρέος τους για υπεράσπιση μέχρι θανάτου της πατρίδας γιατί ο θάνατος σε τέτοιες μαγευτικές στιγμές πολλαπλασιάζεται και γίνεται δυσβάσταχτος.Γι'αυτό όποιος πεθαίνει σε μια τέτοια ονειρεμένη εποχή είναι σαν να πεθαίνει χίλιες φορές.Τόσο επώδυνη είχε γίνει η ιδέα του θανάτου (στίχοι 12-13).